

ΠΕΡΙΣΚΟΠΙΟ

ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

ΤΕΥΧΟΣ 213 - ΔΡΧ. 1.400
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1998

ΑΠΟΣΤΟΛΗ CASSINI ΣΤΟΝ ΚΡΟΝΟ

ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΤΑΞΙΔΙ
ΑΡΧΙΣΕ!

ΟΙ ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΙ
ΑΓΩΝΕΣ
ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ
ΕΛΛΑΔΑ

SUPERPLUME

Ο "ΠΑΛΜΟΣ" ΤΗΣ ΓΗΣ

ΓΡΑΠΤΟΛΙΘΟΙ

ΤΟ ΠΑΡΑΞΕΝΟ ΖΩΟΠΛΑΓΚΤΟΝ
ΤΟΥ ΠΑΡΕΛΘΟΝΤΟΣ

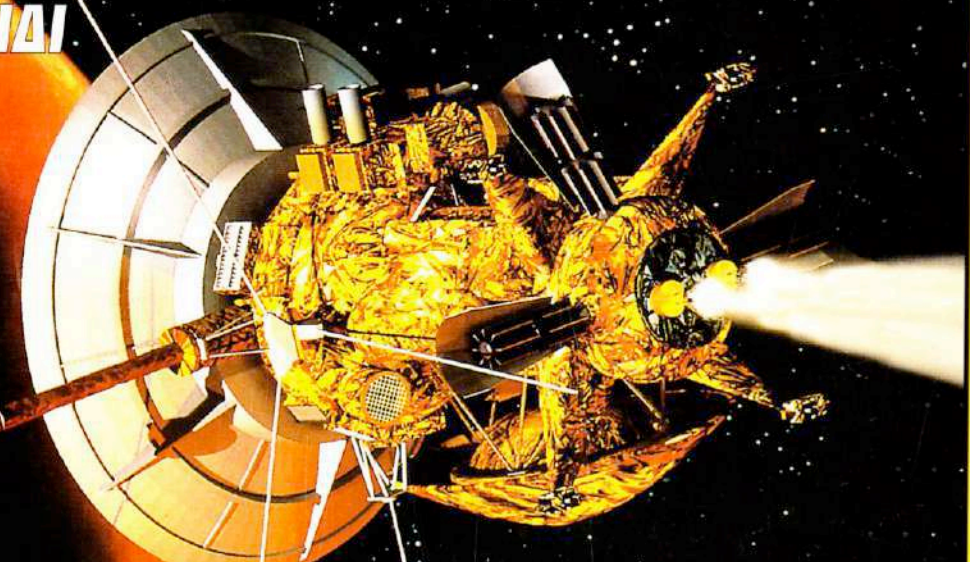
Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ
ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ
ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

Ο ΓΑΛΙΛΑΙΟΣ

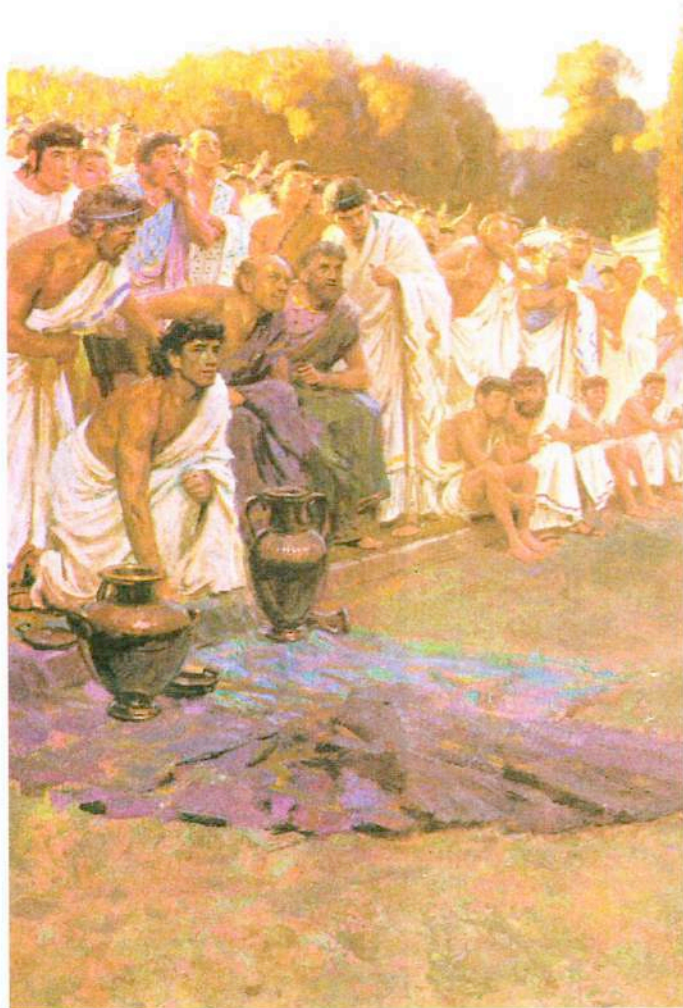
ΚΑΙ Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ
ΣΚΕΨΗ

**ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΤΗΣ
ΑΓΡΙΑΣ ΖΩΗΣ**
ΥΠΑΡΧΕΙ ΤΡΟΠΟΣ;

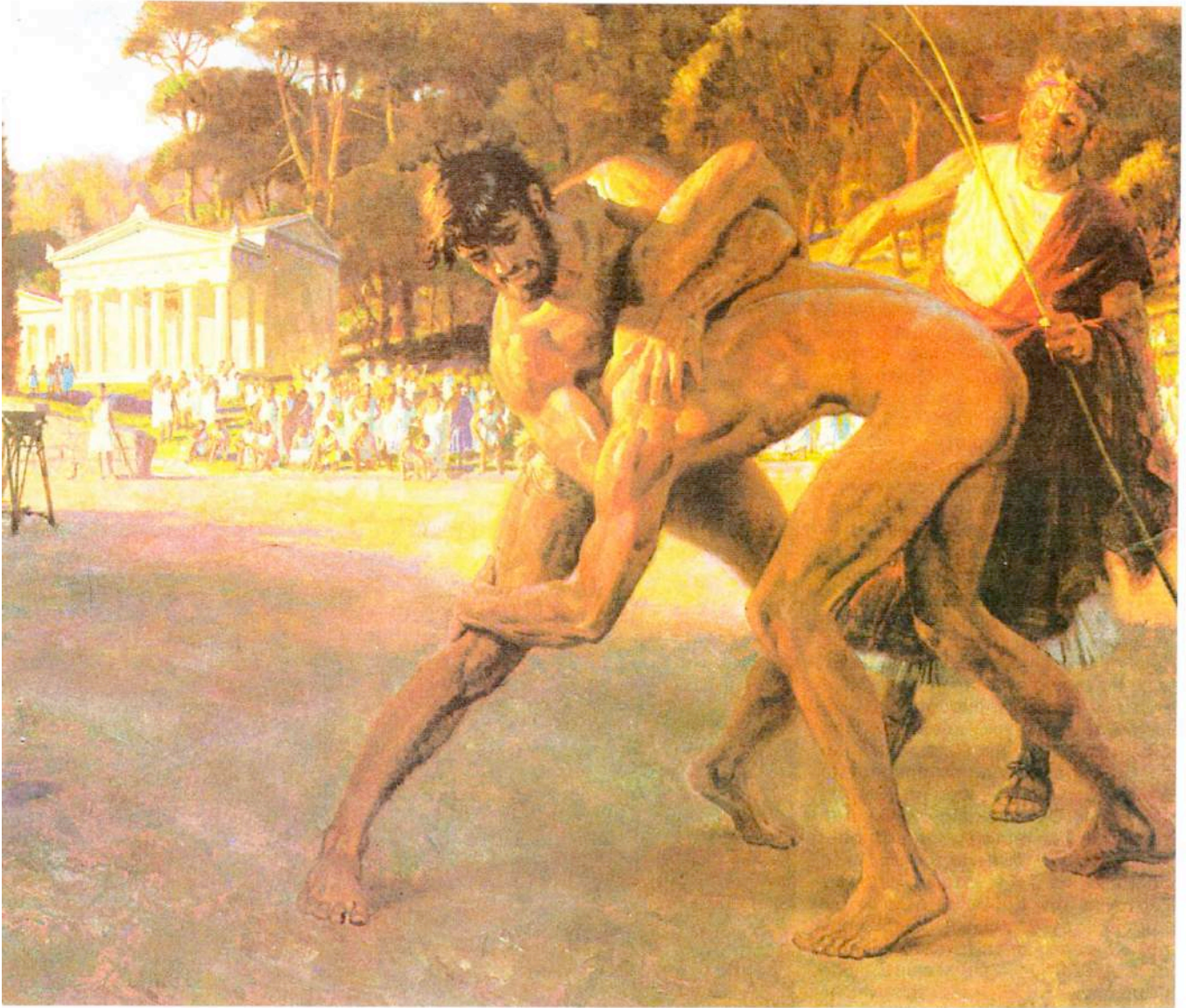
20
ΧΡΟΝΙΑ
ΠΕΡΙΣΚΟΠΙΟ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

ΚΑΘΩΣ Η ΑΚΑΤΑΝΙΚΗΤΗ ΑΓΑΠΗ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΓΙΑ ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ ΔΕΝ ΜΠΟΡΕΣΕ ΝΑ ΣΥΜΒΙΒΑΣΤΕΙ ΜΕ ΤΗΝ ΙΔΕΑ ΜΙΑΣ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ ΣΕ ΕΠΙΠΕΔΟ ΚΡΑΤΙΚΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ, ΕΝΑ ΠΛΕΓΜΑ ΑΠΟ ΣΥΝΕΚΤΙΚΟΥΣ ΔΕΣΜΟΥΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΟΔΗΓΗΣΕ ΣΤΗΝ ΕΔΡΑΙΩΣΗ ΜΙΑΣ ΗΘΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΣΥΝΟΧΗΣ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΣΕ ΒΑΘΜΟ ΠΟΥ ΝΑ ΙΣΟΔΥΝΑΜΕΙ ΜΕ ΕΘΝΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ. ΗΤΑΝ Η ΒΑΘΙΑ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ ΟΤΙ ΟΛΟΙ ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΑΝΗΚΑΝ ΣΕ ΜΙΑ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΕΥΡΥΤΕΡΗ ΑΠΟ ΤΑ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΦΥΛΑ. ΕΝΑΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΕΡΟΥΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΑΓΙΩΣΗΣ ΚΑΙ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ ΤΟΥ ΔΕΣΜΟΥ ΣΥΓΓΕΝΕΙΑΣ ΤΩΝ ΠΑΝΕΛΛΗΝΩΝ ΗΤΑΝ Η ΜΕΓΑΛΗ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΓΙΟΡΤΗ ΤΗΣ ΟΛΥΜΠΙΑΣ, ΟΠΟΥ ΥΠΟ ΤΗΝ ΚΟΙΝΗ ΛΑΤΡΕΙΑ ΤΩΝ ΟΛΥΜΠΙΩΝ ΘΕΩΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΤΕΛΕΣΗ ΑΘΛΗΤΙΚΩΝ ΑΓΩΝΩΝ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΑΝ ΜΕΤΑΞΥ ΤΟΥΣ ΔΙΑΦΟΡΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΦΥΛΑ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΕΡΓΗΘΗΚΕ Η ΑΝΤΙΛΗΨΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΠΑΡΞΗ ΜΙΑΣ ΦΥΛΗΣ, ΜΙΑΣ ΓΛΩΣΣΑΣ, ΜΙΑΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ ΚΑΙ ΕΝΟΣ ΚΟΙΝΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ.

Ο ελληνικός κόσμος των αρχαίων χρόνων παρουσιάζει εικόνα πολιτικού κατακερματισμού και ευρείας διάσπασης. Με τα μεγάλα φυλετικά κράτη να έχουν χάσει την πολιτική τους δύναμη και με την επικράτηση ενός ισχυρού τοπικιστικού ιδεώδους, κυριάρχησαν σ' όλη την Ελλάδα φυγόκεντρες δυνάμεις, που καθόρισαν την πολιτική της φυσιογνωμία και τον τρόπο κρατικής της οργάνωσης. Ωστόσο η δύναμη της πανάρχαιας φυλετικής ενότητας δεν ήταν δυνατό να εκλείψει. Τα νέα ανεξαρτητοποιημένα μέλη της παλιάς, ενιαίας, φυλής έχοντας συνείδηση των ομότροπων ηθών και εθίμων ("Το ελληνικό έθνος, που είναι με μας από το ίδιο αίμα, έχουμε την ίδια γλώσσα, έχουμε κοινά ιερά των θεών και θυσίες και ήθη προγόνων", Ηρόδ. VIII, 144/μετάφ. Ε. Πανέτσος) διατήρησαν τη φυλε-

ΟΙ ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

τική τους ενότητα με τη συγκρότηση "κοινών", την τέλεση θυσιών και εορτών τοπικής (Μυκάλη, Τριόπιο) και πανελληνίας σημασίας (Δήλος, Ολυμπία). Ο μεγάλος αποικισμός και οι εμπορικές επαφές των Ελλήνων με άλλους λαούς ("βαρβάρους") προκάλεσαν τη γεωγραφική υπέρβαση του χώρου δράσης των Ελλήνων και συγχρόνως επέτειναν την εντύπωση της πολιτιστικής και κατ' επέκταση της φυλετικής τους ενότητας.

Σε μια εποχή που απουσίαζε η ενιαία κρατική υπόσταση, η ύπαρξη ορισμένων πανελληνίων θεσμών οδήγησε στην προσέγγιση των ελληνικών φύλων και στη συγκρότηση χαλαρών ομοσπονδιών. Οι πανελλήνιοι θεσμοί που κατείχαν ξεχωριστή θέση στη συνείδηση των Ελλήνων προάγοντας τις διελληνικές σχέσεις ήταν η Δελφική Αμφικτυονία (που επέβαλε στα μέλη της το σεβασμό ορισμένων διατάξεων του διεθνούς δικαίου κατά τη διεξαγωγή των πολέμων) και η μεγάλη θρησκευτική γιορτή στην Ολυμπία όπου οι Έλληνες συναθροίζονταν κάθε τέσσερα χρόνια, ήδη από τις αρχές του 8ου αιώνα π.Χ., για να επιδοθούν σε αθλητικούς αγώνες, κατά τη διάρκεια των οποίων κηρυσσόταν σ' ολόκληρο τον ελληνικό κόσμο η "Ιερή Εκεχειρία". Ήταν μια ευκαιρία και μια τιμή συγχρόνως για τον υπερπόντιο Ελληνισμό να συμμετέχει με αθλητές του στους Ολυμπιακούς αγώνες διατηρώντας έτσι επαφή με τη μητροπολιτική Ελλάδα. Η Ιωνία, οι σικελικές πολιτείες και η Κάτω Ιταλία, με προεξάρχοντα τον Κρότωνα, αλλά και η Κυρήνη στη Β. Αφρική διεκδίκησαν πολλές φορές με επιτυχία τα πρωτεία παρουσιάζοντας μια σειρά από Ολυμπιονίκες. Ενδεικτικό της υψηλής συμμετοχής των αποικιών στους αγώνες είναι το γεγονός ότι από τους δώδεκα θησαυρούς της Ολυμπίας, οι πέντε ήταν αφιερώματα των ελληνικών πόλεων της Σικελίας και της Κάτω Ιταλίας.

ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΤΩΝ ΑΓΩΝΩΝ

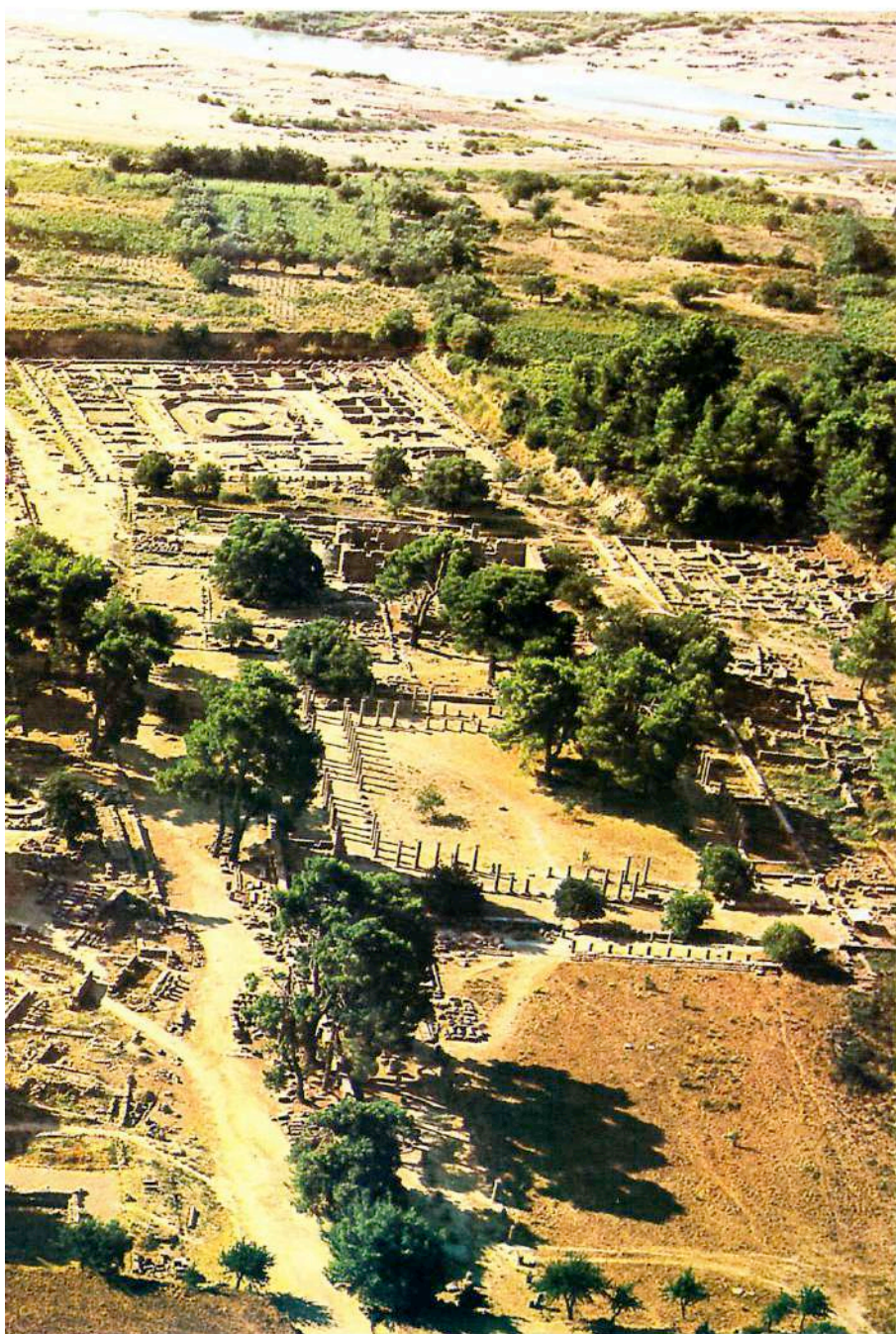
Το πνεύμα των Ολυμπιακών αγώνων ήταν το ίδιο το αγωνιστικό πνεύμα των Ελλήνων, που θεωρούσαν τη γυμναστική άσκηση, τη διαρκώς αυξανόμενη ένταση και την άμιλλα για βράβευση ως τη μεγαλύτερη τιμή για τον άνδρα. Βρίσκεται αποκρυσταλλωμένο στο ομηρικό "αιέν αριστεύειν

και υπείροχον έμμεναι άλλων" (πάντα να είσαι ο καλύτερος και να υπερέχεις από όλους) απεικονίζοντας όχι μόνο τα ιδανικά των ηρώων της ομηρικής και μεθομηρικής εποχής, αλλά και κάθε Έλληνα σε όλη τη διαδρομή της αρχαίας ελληνικής ιστορίας. Το αθλητικό πνεύμα, η αγάπη των Ελλήνων για την άμιλλα, που εκδηλώνεται σε όλες τις πτυχές της καθημερινής τους ζωής, στην τέχνη, στην ποίηση, στο δράμα, στην παλαιότερα και στο πεδίο της μάχης, ήταν η πολυσχιδής και πολύμορφη εκδήλωση του ίδιου χαρακτη-

ριστικού ενός αρρενωπού και ρωμαλέου λαού. Ήταν η αγάπη να είναι κάποιος πρώτος ανάμεσα στους καλύτερους. Ήταν η λαχτάρα, που υπήρχε στην καρδιά και στο νου των ανθρώπων της εποχής, να γευτούν τη χαρά της νίκης και να ακούσουν τις ζητωκραυγές και της επευφημίες στο στάδιο της Ολυμπίας, "τα δύσκολα και τ' ανεκτίμητα εύγε", και στεφανωμένοι με την ελαία να δοξάσουν την πόλη τους στα πέρατα της ελληνικής οικουμένης.

Η καλλιέργεια αυτού του υψηλού

Γενική άποψη του ιερού της Ολυμπίας με τον Αλφειό στο βάθος. Διακρίνονται δεξιά κατά σειρά το Γυμνάσιο, η Παλαιστρα και το Λεωνιδαίο (Ξενώνας). Αριστερά το Ηραίο, ο ναός του Δία και το Βουλευτήριο.

αθλητικού πνεύματος είχε τις ρίζες του σ' εκείνες τις πνευματικές αξίες που αποτέλεσαν και την ειδοποιό διαφορά ανάμεσα στον ελληνικό πολιτισμό και σε άλλους αρχαίους πολιτισμούς. Η αφύπνιση της προσωπικότη-

τας, έξοχα ερμηνευμένη στη λυρική ποίηση του Αρχίλοχου τον 7ο αιώνα π.Χ., η απόκτηση ιστορικής συνείδησης, που κατά την Ησιόδια κοσμοαντίληψη εδραζόταν στους ήρωες του έπους (οι οποίοι ήταν οι πραγματικοί

πρόγονοι των Ελλήνων, παραμένοντες σε λαμπρό φως), οι προτροπές για την αρετή, που θεμελίωσαν και κατέστησαν συνειδητή την ηθική ως πράξη, η επιδίωξη της τιμής μέσα από κατορθώματα, ο σεβασμός στο Δίκαιο και στο Νόμο, στον οποίο υποτάσσονταν Θεοί και άνθρωποι και που αποσκοπούσε στην ωφέλεια και στην προστασία της συντεταγμένης πολιτείας, η δόξα του γενναίου και η ντροπή του δειλού (θεμέλιο του σπαρτιατικού ιδεώδους στην ποίηση του Τυρταίου), η απελευθέρωση από κάθε μορφή δεσποτείας, η ισότιμη και δημοκρατική συμμετοχή στα κοινά, και πάνω από όλα η πίστη στον άνθρωπο, βρήκαν κατά τον ιδανικότερο τρόπο την έκφρασή τους στο ιερό άλσος της Ολυμπίας, στην "άλτη", υπό τη σκιά του όρους Κρόνιου, δίπλα στα δροσερά νερά του ποτάμιου Θεού Αλφειού και προς τιμή του Ολυμπίου Δία.

Οι αγώνες δεν ήταν "χρηματίτες" ή "αργυρίτες", αλλά "στεφανίτες". Ο Έλληνας νέος είχε ως μοναδική επιδίωξη τον "κότινο", το στεφάνι αγριελιάς που ήταν πλεγμένο από κλαδί της ιερής "Καλλιστεφάνου ελαιάς", που βρισκόταν στον οπισθόδομο του ναού του Δία. Ο Ηρόδοτος (VII, 26) με ενθουσιασμό αναφέρεται στο νόημα των αγώνων περιγράφοντας ένα διάλογο που είχε ο Ξέρξης, μετά τη μάχη των Θερμοπυλών, με Έλληνες αυτόμολους. Όταν, λοιπόν, τους ρώτησαν οι Πέρσες τι έκαναν οι Έλληνες εκείνη την εποχή, απάντησαν πως "γιορτάζουν τα Ολύμπια και παρακολουθούν ως θεατές γυμνικούς και ιππικούς αγώνες". Στην απορία του Ξέρξη ποιό ήταν το έπαθλο του αγώνα για τους νικητές, απάντησαν εκείνοι "ο στέφανος της ελαιάς". Η έκπληξη λέγεται πως υπήρξε μεγάλη για τους Πέρσες επιτελείς και ένας από αυτούς που "άκουσε πως το έπαθλο ήταν στέφανος και όχι χρήματα, δεν μπόρεσε να κρατηθεί και αναφώνησε μπροστά σε όλους:

- Αλοιμόνο, Μαρδόνιε, με ποιούς ανθρώπους μας έφερες να πολεμήσουμε, που αυτοί κάνουν τον αγώνα όχι για χρηματική αμοιβή παρά μόνο για τη δόξα." (μετάφ. Ε. Πανέτσος).

ΜΥΘΟΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ

Η αρχή των Ολυμπιακών Αγώνων ανάγεται στους μυθικούς χρόνους. Σύμφωνα με μια παράδοση, που διέσωσε ο Πausανίας (V, 7, 6), "οι τότε άνθρωποι που λέγονταν χρυσή γενιά είχαν κτίσει ναό για τον Κρόνο στην Ολυμπία" (μετάφ. Παπαχατζής). Ωστόσο, όπως στους Δελφούς, έτσι και εδώ, ο Ιερός χώρος ήταν αρχικά αφιερωμένος στη Γαία, με βωμό κατασκευ-

ασμένο από στάχτη στους πρόποδες του όρους Κρόνιου, και μαντείο, το λεγόμενο Γαίον. Με την επικράτηση των Ολύμπιων Θεών, το Ιερό αποδόθηκε οριστικά στη λατρεία του Δία.

Σύμφωνα με μια αρχαία πηγή, τους Ολυμπιακούς αγώνες ίδρυσε ή ανακαίνισε ο Πέλοπας, γιος του Ταντάλου, ο οποίος, αφού νίκησε σε αρματοδρομία τον βασιλιά της Πίσας Οινόμαο, πήρε ως έπαθλο την κόρη του Ιπποδάμεια και τέλεσε για άλλη μια φορά τους αγώνες ως ευχαριστήριο προς τον Ολύμπιο Δία. Αυτή ακριβώς η μυθολογική παράδοση απεικονίστηκε τον 5ο αιώνα στη σύνθεση του ανατολικού αετώματος του ναού του Δία στο χώρο της Αλτης. Με το χώρο συνδέθηκε και η λατρεία του Ιδαιού Ηρακλή (όχι ο Ηρακλής του Αμφιτρύωνα), ενός από τους πέντε Κουρήτες (λέγονταν και Δάκτυλοι) στους οποίους η Ρέα ανέθεσε τη φρούρηση του νεογέννητου Δία. Ο Ηρακλής, "χάριν παιδιάς", παρακίνησε τους αδελφούς του να τρέξουν σε αγώνα δρόμου. Το νικητή τον τίμησε με στεφάνι αγριελιάς, ονόμασε τους αγώνες Ολύμπια και όρισε να τελούνται κάθε πέμπτο έτος, όσα όλα τα αδέλφια του μαζί μ' αυτόν.

Από τα αρχαιολογικά ευρήματα έγινε γνωστό πως ο χώρος πρωτοκατοικήθηκε στις αρχές της 3ης χιλιετίας π.Χ. Ενας οικισμός από αψιδωτές και ελλειψοειδείς κατοικίες παρουσίασε συνεχή ζωή από την Πρωτοελλαδική ως την Υστεροελλαδική εποχή (2800-1100 π.Χ.). Κατά την ύστερη μυκηναϊκή εποχή, ο οικισμός έδωσε τη θέση του στη λατρεία και ο χώρος έγινε θρησκευτικό κέντρο με τέλεση αγώνων. Ήδη στα τέλη της Γεωμετρικής εποχής, το Ιερό είχε αποκτήσει μεγάλο γόητρο στην Πελοπόννησο και προσείλκυε πολλούς επισκέπτες.

Πρώτη αναφορά των Ολυμπιακών Αγώνων στην ιστορία της Ελλάδας γίνεται από τον Ηρόδοτο (VI, 127) με αφορμή μια εκστρατεία του βασιλιά του Αργους Φειδωνα "ο οποίος διέπραξε τη μεγαλύτερη αυθαιρεσία από όλους τους Έλληνες, αφού εκδίωξε τους αγωνοθέτες των Ηλείων και ανέλαβε να κανονίζει τα ζητήματα των Ολυμπιακών αγώνων" (μετάφ. Ε. Πανέτσος). Η επέμβαση του Φειδωνα κατά των Ηλείων αφορούσε την υποστήριξη των Πισατών, στους οποίους πιθανόν ανήκε αρχικά η επιμέλεια και η διαχείριση των αγώνων, που έχασαν από τους ισχυρότερους βόρειους γεί-

Το στάδιο της Ολυμπίας.

τονές τους. Ωστόσο η Σπάρτη, εχθρός του Αργους, προσέφερε τη βοήθειά της στους Ηλείους, που ξαναπήραν και κράτησαν τον έλεγχο των αγώνων. Οι Ηλείοι κατάφεραν, στην περίοδο του σφετερισμού της διοίκησης του Ιερού, πριν από την εκδίωξή τους από τον Φειδωνα, να εδραιώσουν την παρουσία τους στο χώρο αναθιώνοντας τους αγώνες στη (συμβατική) χρονολογία του έτους 776 π.Χ., που θεωρείται ως έτος της πρώτης Ολυμπιάδας. Μάλιστα, σ' αυτή την πρώτη Ολυμπιάδα νίκησε στο αγώνισμα του δρόμου ("σταδίου") ο Ηλείος Κόροιβος. Την ίδια περίοδο καθιερώθηκε ο πιο σημαντικός θεσμός των αγώνων, που ήταν και μια απαραίτητη προϋπόθεση για την ανάπτυξή τους. Ο Ηλείος βασιλιάς Ιφίτος, ο Κλεοσθένης της Πίσας και ο μυθικός νομοθέτης της Σπάρτης Λυκούργος σύναψαν, όπως αναφέρει ο Πausανίας (V, 20, 1), συνθήκη διαρκείας, την "Ιερή Εκεχειρία", σύμφωνα με την οποία η περιοχή της Ολυμπίας ανακηρύχθηκε χώρα ιερή και απαράβιαστη, απαγορεύτηκε η είσοδος στρατού στο έδαφός της και θεσμοθετήθηκε να γίνεται παύση των εχθροπραξιών και των πολέμων αρχικά τον Ιερό Μήνα οπότε τελούντο οι αγώνες, και αργότερα για τρεις μήνες. Αντιπρόσωποι της Ηλιδας, οι Σπονδοφόροι, ανήγγειλλαν σε όλες τις ελληνικές πόλεις την έναρξη των αγώνων επιβάλλοντας ειρήνη σε όλο τον ελληνικό κόσμο. Η ακτινοβολία του Ιε-

ρού ήταν τόσο μεγάλη ώστε ο σεβασμός στο θεσμό της εκεχειρίας κατοχυρώθηκε με το δικαίωμα να τιμωρεί η Ολυμπιακή Βουλή με βαρύ πρόστιμο τις πόλεις που δεν συμμορφώνονταν, ενώ όσοι δεν πλήρωναν το πρόστιμο έχαναν το δικαίωμα της λήψης χρησμού από το Μαντείο των Δελφών και αποκλείονταν βέβαια από τους αγώνες. Είναι αντιληπτό πως ο θεσμός της εκεχειρίας δεν ήταν κενός νοήματος ή υπόθεση της κάθε πόλης να τον εφαρμόσει, και είναι δυνατό να λεχθεί, χωρίς υπερβολή, πως η απείθαρχη πόλη-κράτος "έθετε εαυτήν εκτός ελληνικής κοινότητας".

Η ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ ΜΙΑΣ ΟΛΥΜΠΙΑΔΑΣ

Η Ολυμπιάδα ήταν "πενταετηρίς", δηλαδή ετελείτο στην αρχή της πενταετίας, αφού είχε παρέλθει μια πλήρης τετραετία από τους προηγούμενους αγώνες, και στην πρώτη πανσέληνο μετά το θερινό ηλιοστάσιο, γύρω στα μέσα του Ιουλίου. Λίγες ημέρες πριν από την έναρξη των Ολυμπιακών αγώνων, οι Ελλανοδίκες (ανώτατοι άρχοντες των αγώνων, που ήταν υπεύθυνοι για την οργάνωση, την κρίση των αγώνων και την εφαρμογή των κανονισμών - αρχικά ισόβιοι, αργότερα εκλεγμένοι με κλήρο από όλους τους Ηλείους και με θητεία μιας Ολυμπιάδας) και φορώντας πορφυρές ενδυμασίες, οι αθλητές, οι γυμναστές και άλλοι αξιωματούχοι, σε μια πομπή, ξεκι-

νούσαν από την Ηλιδα ακολουθώντας την Ιερά Οδό και έφταναν στην Ολυμπία. Σύμφωνα με τον Πausανία (V, 16, 8) οι Έλληνοδίκες δεν μπορούσαν να εκτελέσουν τα καθήκοντά τους πριν καθαρθούν με κρέας χόιρου κατάλληλο για καθαρμό και με νερό από την πηγή Πιέρα που βρίσκεται λίγο μετά την Ηλιδα.

Η επίσημη πομπή κατέληγε στο χώρο της Άλτης ("Άλις", όνομα της ίδιας ρίζας με το άλσος), που κατάφυτη από πλατάνους, αγριελιές, λεύκες, δρύες και πεύκα, περιτριγυριζόταν από χαμηλό περίβολο. Πλήθος κόσμου και προσκυνητών συνέθετε μια πανηγυρική ατμόσφαιρα. Η γιορτή άρχιζε με την καταγραφή των αθλητών στο Βουλευτήριο, οικοδόμημα αποτελούμενο από δύο ορθογώνια αψιδωτά κτίρια και μεταξύ αυτών από ένα τετράγωνο κτίριο, εντός του οποίου βρισκόταν ο "Βωμός του Ορκίου Διός". Στο δωμάτιο αυτό, μπροστά στο άγαλμα του Θεού που κρατούσε δύο κεραυνούς, γινόταν η ορκωμοσία των αθλητών ενώ θυσιάζοταν ένας κάπρος. Οι αθλητές ορκίζονταν ότι γυμνάστηκαν για δέκα μήνες και πως θα αγωνίζονταν τηρώντας πιστά τους κανονισμούς. Επίσης ορκίζονταν και οι κριτές διαβεβαιώνοντας ότι θα κρίνουν δίκαια και αδέκαστα. Μετά την ορκωμοσία, την ίδια μέρα, τελούντο και τα αγωνίσματα των κηρύκων και των σαλπικτών, που θα εκφωνούσαν τα ονόματα των αθλητών και θα σάλπιζαν στη διάρκεια των αγώνων.

Με τη λήξη των τελετών της πρώτης ημέρας, οι αντιπροσωπείες των

(Αριστερά) Αναπαράσταση του χρυσελεφάντινου αγάλματος του Δία, έργο του Φειδία.

(Κάτω). Η μελαμβαφής οينوχόη του Φειδία με χαραγμένη στη βάση της την επιγραφή "ΦΕΙΔΙΟ ΕΙΜΙ".

πόλεων προσέφεραν θυσίες για εξευμενισμό των Θεών, ενώ οι επισκέπτες περιδιάβαιναν το χώρο της Άλτης θαυμάζοντας τους ναούς και τα αφιερώματα. Το ενδιαφέρον σίγουρα θα συγκεντρωνόταν στο ναό του Δία. Πρόκειται για το μεγαλύτερο ναό στην Πελοπόννησο, δωρικού ρυθμού, περίπτερο, που κτίστηκε το 470 π.Χ. από τον Ηλείο αρχιτέκτονα Λίβιο. Στο σηκό του είχε την ευκαιρία να θαυμάσει ο προσκυνητής το χρυσελεφάντινο άγαλμα του Δία, κα-

θισμένο σε θρόνο, έργο του Φειδία. Άλλοι πάλι επισκέπτονταν το Ηραίο, τον αρχαίο ναό της Ηρας (600 π.Χ.), στους πρόποδες του Κρονίου. Στη δεύτερη, δεξιά της εισόδου του σηκού, κόγχη του Ηραίου στεκόταν το μαρμάρινο σύμπλεγμα του Ερμή με τον μικρό Διόνυσο στην αγκαλιά του, έργο του Πραξιτέλη. Στο βάθος του σηκού διακρίνονταν, μέσα από το ημίφως, τα λατρευτικά αγάλματα του Δία και της Ηρας.

Στη Στοά της Ηχούς (η Επταήχου), στην ανατολική πλευρά της Άλτης, μπορούσε ο επισκέπτης να ακούσει τη φωνή του να επαναλαμβάνεται επτά φορές ή να θαυμάσει φημισμένους ζωγραφικούς πίνακες. Ένα πλήθος από καλλιτεχνήματα, αγάλματα χάλκινα ή μαρμάρινα πάνω στα βάθρα τους, αναμμένοι βωμοί και φωτιές μέσα σε χάλκινους τριποδικούς λέβητες, αναθήματα και επιγραφές από κλή προγόνων, μικρές παρέες από φιλοσόφους με το ακροατή-

Το Γυμνάσιο με την Παλαίστρα, όπου οι αθλητές προπονούτο πριν από τον αγώνα.

ριό τους, καλλίφωνοι βάρδοι και ποιητές απαγγέλλοντας τις νέες τους συνθέσεις, και κάθε είδους ευωδιές από τα δένδρα, τα καιόμενα θυμιάματα, με το φεγγάρι σαν μαργαριτάρι, τα τζιτζίκια σε ένα ξέφρενο βουητό μέσα στη ζέση του καλοκαιριού, και τα μουγκρητά των βοδιών, υπόμνηση της θυσίας που επρόκειτο να τελεστεί σε λίγες ημέρες στο μεγάλο θωμό του Δία, συνέθεταν μια γιορτινή και ταυτόχρονα ιερή ατμόσφαιρα που τέτοια μόνο στον καθαγιασμένο χώρο της Ολυμπίας είχε κανείς την ευκαιρία να ζήσει.

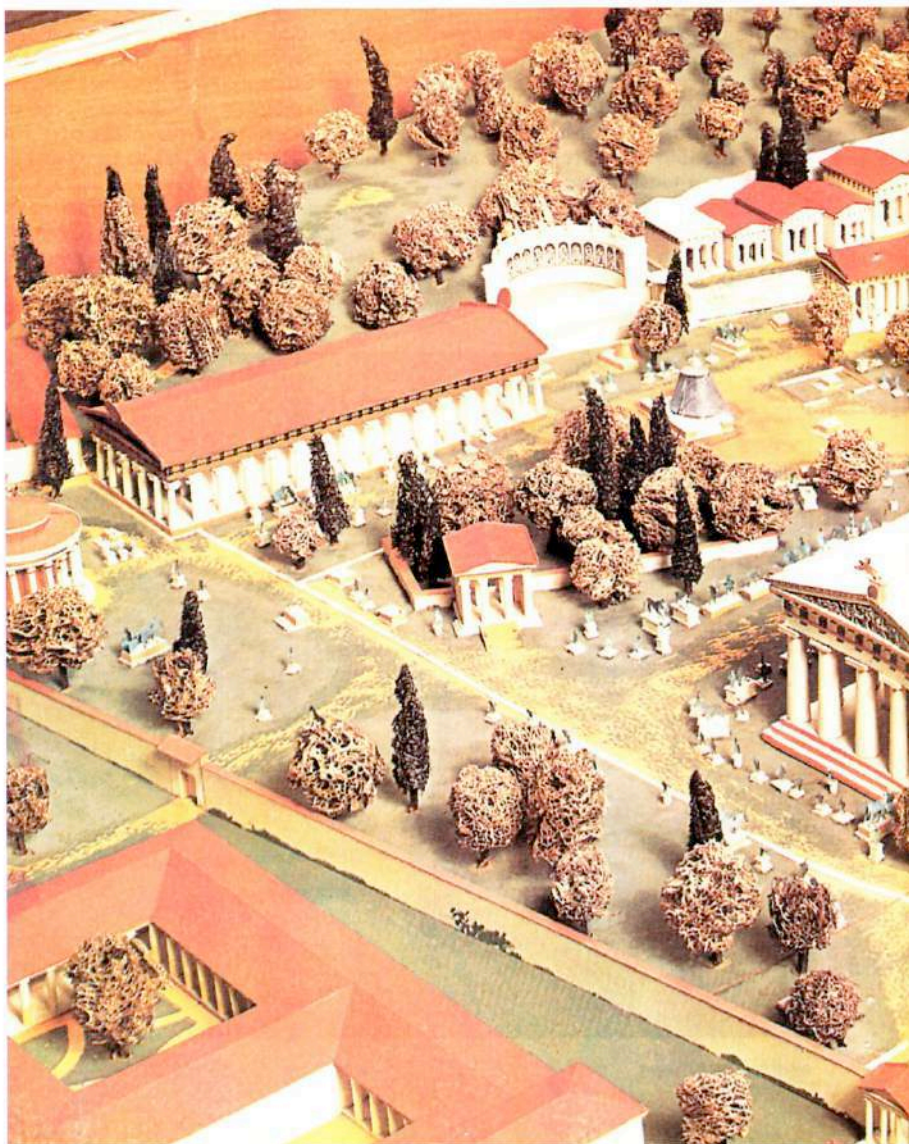
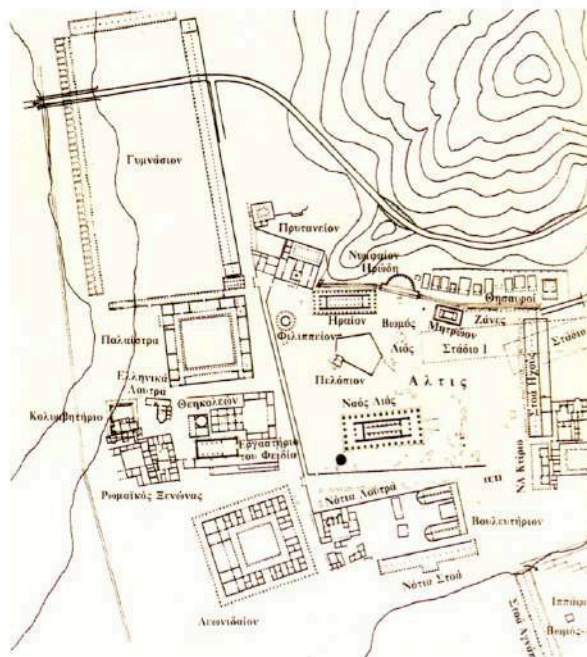
Πίσω όμως από τους τοίχους της Παλαίστρας και του Γυμνασίου, δυτικά της Αλτης, η εικόνα ήταν διαφορετική. Εκεί οι αθλητές, υπό την αυστηρή επίβλεψη των γυμναστών, απείχαν από κάθε διασκέδαση. Στην Παλαίστρα ασκούσαν στην πάλη, στην πυγμαχία και στο άλμα. Η Παλαίστρα ήταν ένα ορθογώνιο κτίριο, με περίστυλη αυλή, γύρω από την οποία ανοίγονταν στεγασμένοι χώροι για αποδυτήρια, ελαιοθήσιον, λουτρά, κοιστήριον και αίθουσες με πάγκους για διδασκαλία. Από την Παλαίστρα μια μικρή είσοδος οδηγούσε στο Γυμνάσιο, ένα ορθογώνιο οικοδόμημα μεγάλων διαστάσεων (120x120 μ.), όπου προπονούντο οι αθλητές σε αγώνισμα που απαιτούσαν εκτεταμένο χώρο, όπως ο δρόμος, το ακόντιο και ο δίσκος. Με τη δύση του ηλίου αποσύρονταν για ανάπαυση.

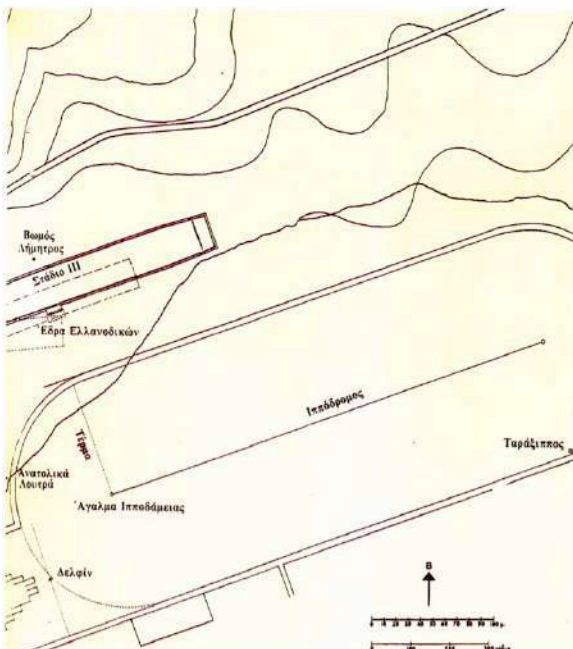
Τη δεύτερη μέρα οι εκδηλώσεις έπαιρναν ιδιαίτερα πανηγυρικό χαρακτήρα καθώς οι Ελλανοδίκες και οι αθλητές κατευθύνονταν στο κατάμεστο στάδιο. Οι 45.000 θεατές κάθονταν πάνω στα πρανή που περιέκλειαν από τις τέσσερις πλευρές το στίβο (μήκους 212,54 μ. και πλάτους 28,50 μ. με τις λίθινες αφέσεις να απέχουν η μια από την άλλη 192,28 μ.). Οι Ελλανοδίκες και οι αθλητές, "κοσμίω άμα και σχολαίω βαδίσματι" (Φιλόστρατος), εισέρχονταν στο στάδιο από την επίσημη καμαροσκεπή είσοδό του, την "Κρυπτή" (μήκους 32,10 μ. και ύψους 4,45 μ.), που ονομαζόταν έτσι όχι γιατί ήταν κρυφή ή αφανής (αντίθετα είχε και επιβλητικό πρόπυλο προς την πλευρά της Αλτης), αλλά γιατί ήταν σκεπασμένη από πάνω με την τεχνητή επίχωση που σχημάτισε το δυτικό επικλινές επίπεδο για τους θεατές.

Οι Ελλανοδίκες, διασχίζοντας το στίβο, γίνονταν δεκτοί από την ιέρεια της Θεάς Δήμητρας Χαμύνης, ο θω-

μός της οποίας βρισκόταν στο μέσον του βόρειου πρανούς. Ακριβώς απέναντι, στο νότιο επικλινές επίπεδο, υπήρχε μια εξέδρα (θήμα), όπου έπαιρναν θέση οι δέκα Ελλανοδίκες. Όταν όλα ήταν έτοιμα, ο προεξάρχων των Ελλανοδικών ύψωνε ένα κλαδί φοίνικα, σάλπιζε ο σαλπικτής και ο κήρυκας κήρυσσε την έναρξη των αγώνων με τα ακόλουθα λόγια: "Αρχεται αγών καλλίστων άθλων ταμίας".

Οι αγώνες άρχιζαν με τα αγωνίσματα των παιδών. Πρώτα γινόταν το αγώνισμα του δρόμου. Οι δρομείς έτρεχαν με το σύνθημα και ο νικητής επευφημείτο από τους θεατές καθώς ο κήρυκας ανήγγειλε το όνομά του, ενώ οι συμπατριώτες του τον περιέφεραν στα χέρια εν μέσω ζητωκραυγών των θεατών. Ακο-

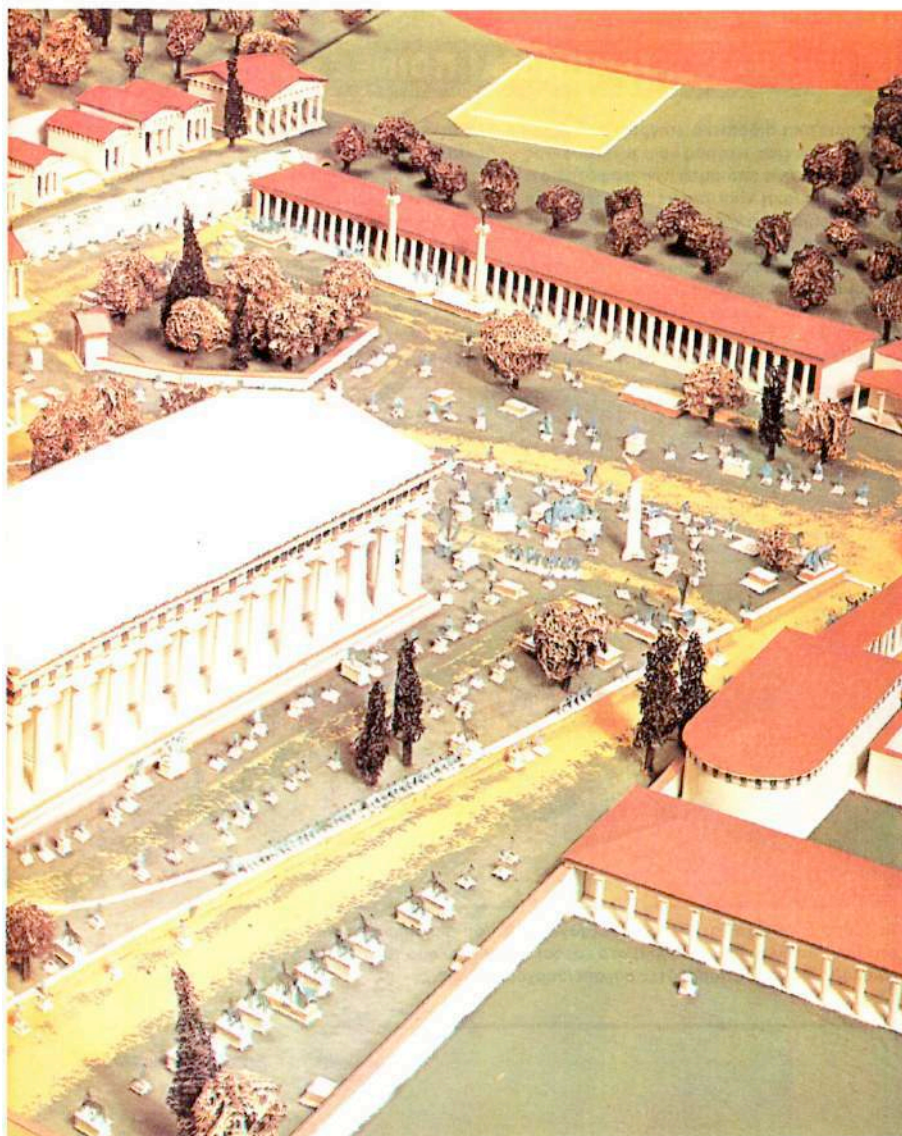

λουθούσε η πάλη, η πυγμή, και οι αγώνες της δεύτερης μέρας έκλειναν με το παγκράτιο.

Η τρίτη ημέρα άρχιζε με τους πιο εντυπωσιακούς αγώνες, τους ιππικούς που τελούντο στον ιππόδρομο. Απέραντος, συνολικού μήκους τεσσάρων σταδίων (780 μ. περίπου), βρισκόταν προς νότο και παράλληλα του σταδίου. Πεταλοειδούς μορφής με επικλινή

(Αριστερά) Κάτοψη του Ιερού της Ολυμπίας.
(Κάτω) Αναπαράσταση των μνημείων της Αλτης.

αναχώματα για τους θεατές, ο ιππόδρομος έκλεινε προς τα δυτικά με τη Στοά του Αγνάπτου, μπροστά από την οποία βρισκόταν ένας πολύπλοκος μηχανισμός εκκίνησης (ιππάφησης) για τους αγώνες των ιππέων και των αρματοδρόμων: αρματοδρομίες τεθρίππων, ιπποδρομίες κελήτων, ιπποδρομίες φορβάδων, συνωρίς ίππων, αρματοδρομίες τεθρίππων πώλων, συνωρίς πώλων και ιπποδρομίες πώλων. Οι αρματοδρομίες τεθρίππων ήταν φυσικά οι πιο εντυπωσιακές. Στη "νύσσα", δηλαδή στη στροφή του στίβου, όπου γίνονταν και τα περισσότερα ατυχήματα, είχε στηθεί ο βωμός του Ταράξιππου, της φοβερής θεότητας του ιπποδρόμου, και σ' αυτόν θυσίαζαν οι αρματοδρόμοι για να τον εξευμενίσουν. Τα άρματα, καταστόλιστα, καταλάμβαναν δια κλήρου ένα από τα κτιστά χωρίσματα της ιππάφησης, που ήταν διατεταγμένα σε σχήμα πλήρους πλοίου. Ο μηχανισμός εκκίνησης, που τον χειριζόταν ένα άτομο, και οι σάλπιγγες που ηχούσαν βροντερά, σήμαιναν την εκκίνηση. Τα άρματα ξεκινούσαν με ορμή και οι ηνίοχοι προσπαθούσαν να καταλάβουν την εσωτερική πλευρά του στίβου, να αποφύγουν ένα τσακισμένο άρμα ή ακόμα και να προσπαθήσουν ν' ανατρέψουν κάποιο άλλο ωθώντας το με τον άξονα του άρματός τους. Τα άρματα έπρεπε να διατρέξουν δέκα φορές τον ιππόδρομο. Το θέαμα ήταν συναρπαστικό και μεγαλειώδες καθελώνοντας τους χιλιάδες θεατές που με τις ιαχές τους δημιουργούσαν σωστό πανδαιμόνιο.

Το απόγευμα, αφού είχαν ολοκληρωθεί οι ιππικοί αγώνες, το ενδιαφέρον μετατοπιζόταν στο στάδιο για τη διεξαγωγή του πεντάθλου, του πιο δύσκολου από τα αγωνίσματα. Το πένταθλο περιλάμβανε πέντε αθλήματα: άλμα, δίσκος, στάδιο, ακόντιο και πάλη. Το έπαθλο ήταν ένα και για τα πέντε αγωνίσματα. Οι αρχαίοι Έλληνες θεωρούσαν το πένταθλο ως το πιο σπουδαίο αγώνισμα ("οι πένταθλοι κάλλιστοι ότι προς βίαν και προς τάχος άμα πεφύκασιν", Αριστοτέλης) γιατί συνδύαζε όλα τα προτερήματα και τα σωματικά χαρίσματα που έπρεπε να έχει ένας αθλητής, όπως ταχύτητα, δύναμη, τέχνη, αντοχή και καρτερία.

Με το πέρας των αγώνων της ημέρας οι εορταστικές εκδηλώσεις επικεντρώνονταν στο Πελόπιο, το ιερό τέμενος του Πέλοπα, που βρισκόταν στα νότια του ναού της Ηρας, κοντά στον οπισθόδρομο του ναού του Δία. Ήταν ένας μικρός γήλοφος, τύμβος, με το κενοτάφιο του μυθικού ήρωα Πέλοπα (αναγόμενο στο 1100 π.Χ.), που περιβαλλόταν από ένα κυκλικό, αρχικά, πολυγωνικό από τον 6ο αι. π.Χ., περίβολο. Τον ήρωα τιμούσαν κάθε χρόνο,

Το κεντρικό τμήμα του ανατολικού αετώματος στο ναό του Δία. Στη μέση ο Δίας, στα δεξιά του ο Οινόμαος με τη Στερόπη και στα αριστερά του ο Πέλοπας με την Ιπποδάμεια. Στα άκρα τα τέθριππα των αντιπάλων με τους υπηρέτες.

Θυσιάζοντας πάνω στο κενοτάφιο ένα μαύρο κριάρι.

Το πρωί της τετάρτης ημέρας, οι άρχοντες της Ηλίδας, οι αντιπρόσωποι από ελληνικές πόλεις, οι Έλληνοδίκες και οι αθλητές σχημάτιζαν μια εορταστική πομπή που ξεκινούσε από το Πρυτανείο (έδρα των Πρυτάνεων, αξιωματούχων του ιερού, όπου σε ιδι-

ΠΑΡΑΒΙΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΚΑΝΟΝΙΣΜΩΝ ΚΑΙ ΠΟΙΝΕΣ

Αγωνιστικές διατάξεις ("Θέμιτες Διός", διαταγμένες δηλαδή από τον Δία, κατά τον Πίνδαρο), που εφαρμόστηκαν με μεγάλη αυστηρότητα, κράτησαν πολύ υψηλά το επίπεδο των αγώνων. Το γεγονός ότι οι διατάξεις αυτές παραβιάστηκαν λίγες φορές στη μακραίωνη ιστορία των αγώνων αποδεικνύει το μεγάλο σεβασμό των διαγωνιζομένων στο πνεύμα του ολυμπιακού ιδεώδους. Ανάλογα με τη σοβαρότητα του παραπτώματος, οι παραβάτες και οι απείθαρχοι αθλητές τιμωρούντο με χρηματικό πρόστιμο, αποκλεισμό από τους αγώνες και σωματικές ποινές (δημόσια μαστίγωση). Οι Έλληνοδίκες επέβαλλαν τις ποινές έχοντας στην υπηρεσία τους ένα αστυνομικό σώμα, τους "αλύτες", υπεύθυνο συγχρόνως για την τήρηση της τάξης στους αγώνες. Ήταν εξοπλισμένοι με ράβδους (ραβδοφόροι) και μαστιγες (μαστιγοφόροι).

Το σημαντικότερο και απεχθέστερο παράπτωμα ήταν η δωροδοκία. Η ποινή προέβλεπε αποκλεισμό και βαρύ χρηματικό πρόστιμο σε όσους είχαν δωροδοκήσει αντιπάλους τους για να κερδίσουν τη νίκη, αλλά και σε εκείνους που είχαν αποδεχθεί τα χρήματα για να την "παραχωρήσουν". Με τα χρήματα από τα πρόστιμα που επιβλήθηκαν στους παραβάτες αθλητές, κατασκευάστηκαν χάλκινα αγάλματα αφιερωμένα στο Δία (οι Ζάνες), τα οποία στήθηκαν, για παραδειγματισμό, σ' ένα κρηπίδωμα, στις παρυφές του Κρονίου όρους, αριστερά του δρόμου που οδηγεί στην είσοδο του σταδίου. Στα θάβρα, δώδεκα από τα οποία αποκαλύφθηκαν με τις γερμανικές νασκαφές στη θέση τους, γράφονταν χρα-

ρακτιστικά διδακτικά επιγράμματα (ελεγεία). Όπως μας πληροφορεί ο Πausanias (V, 21, 4) σ' ένα από αυτά αναγραφόταν ότι "μία ολυμπιακή νίκη πρέπει να κερδίζεται όχι με χρήματα, αλλά με τη γρηγοράδα των ποδιών και τη δύναμη του σώματος", ενώ ένα άλλο νουθετεί "όλους τους Έλληνες να μη δίνει κανείς χρήματα για να εξασφαλίσει τη νίκη" (μετάφ. Ν. Παπαχατζής). Οι πρώτοι έξι Ζάνες στήθηκαν το 388 π.Χ. (98η Ολυμπιάδα) από το πρόστιμο που επι-

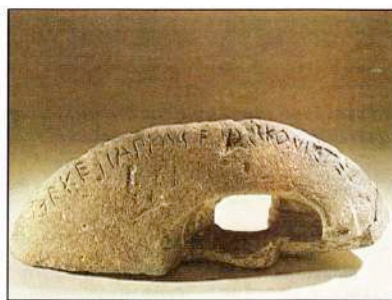
βλήθηκε στον Θεσσαλό Εύπωλο για δωροδοκία των πυγμάχων Αγήτορα του Αρκάδα, Γρύτανη του Κυζικηνού και Φορμίωνα του Αλικαρνασέα και στους ίδιους για αποδοχή των χρημάτων. Φαίνεται πως το περιστατικό ήταν αρκετά παραδειγματικό γιατί η παράδοση των αγώνων δεν σκιάστηκε παρά μόνο το 332 π.Χ., όταν προστέθηκαν άλλοι έξι Ζάνες. Μέχρι την ρωμαϊκή εποχή προστέθηκαν τέσσερις ακόμα, φτάνοντας συνολικά τους δέκα έξι.

Τα θάβρα όπου είχαν στηθεί οι Ζάνες (αγάλματα του Δία) μπροστά από την είσοδο του σταδίου της Ολυμπίας. Τα αγάλματα κατασκευάστηκαν από τα χρηματικά πρόστιμα που επιβλήθηκαν στους παραβάτες και απείθαρχους αθλητές.

Ο λίθινος αλτήρας του Σπαρτιάτη Ακματίδα, νικητή στο πένταθλο.

αίτερο χώρο στεγαζόταν η ιερή εστία με το άσβεστο πυρ) και βαδίζοντας στην Πομπική Οδό εισερχόταν στην Αλτη από τη Νότια Πομπική Πύλη, περνούσε μπροστά από την ανατολική πρόσοψη του ναού του Δία και κατέληγε στο Μεγάλο Βωμό του Δία. Εκεί προσφερόταν στο θεό εκατόμβη, θυσία 100 βοδιών. Το θύμα σφαζόταν πάνω στην "πρόθυση", ένα κρηπίδωμα 3 μ. πιο πάνω από το έδαφος, ο δε ιερέας έκοβε ένα μηρό, ανέβαινε από μια ελίσσόμενη σκάλα στον "κυρίως βωμό", ο οποίος είχε σχηματιστεί πάνω στην πρόθυση από τη συσσωρευμένη στάχτη θυσιών, και άφηνε το σφάγιο να καεί στην ιερή πυρά. Όλος ο βωμός, με ύψος πάνω από 6,5 μ., ήταν ορατός από όλους τους συγκεντρωμένους στην Αλτη.

Μόλις τελείωναν οι Θυσίες, άρχιζαν τα αγωνίσματα της κατηγορίας των ανδρών στο δρόμο (στάδιο, δί-αυλο, δόλιχο και οπλίτη δρόμο), στην πάλη, στην πυγμή και στο παγκράτιο. Με τους αγώνες αυτούς τελείωνε αγωνιστικά η Ολυμπιάδα.

Την πέμπτη και τελευταία ημέρα ολοκληρώνονταν οι Ολυμπιακοί Αγώνες με μια πανηγυρική τελετή λήξης, που περιελάμβανε Θυσίες και ευχαριστίες στους Θεούς και γινόταν η απονομή των επάθλων στους νικητές αθλητές. Στον πρόδρομο του ναού του Δία, πάνω σ' ένα χρυσελεφάντινο τραπέζι, φιλοτεχνημένο από το μαθητή του Φειδία Κολώτη, ήταν τοποθετημένα τα στεφάνια αγριελιάς. Ο κήρυκας εκφωνούσε δυνατά ένα-ένα τα ονόματα των νικητών και την πατρίδα τους και ο πρεσβύτερος των Ελλανοδικών τους στεφάνωνε, ενώ το πλήθος τους επευφημούσε και τους έρανε με άνθη και φύλλα ("φυλλοβολία").

Μετά την απονομή, οι Ηλείοι παρέθεταν συμπόσιο στο Πρυτανείο προς τιμήν των Ολυμπιονικών με τη συμμετοχή των Θεωριών, των αντιπροσωπειών δηλαδή των Ελληνικών πόλεων, και άλλων επίσημων προσκεκλημένων. Σε όλη την κοιλάδα της Ολυμπίας αντηχούσαν τραγούδια και ύμνοι από τους συγγενείς των νικητών που γιόρταζαν τα επινίκια ως αργά τη νύκτα.

Την άλλη μέρα άρχιζε η επιστροφή στην πατρίδα. Η Ολυμπιάδα και μαζί της η ιερή εκχειρία είχε τελειώσει.

Η γιορτή μεταφερόταν τότε στην πατρίδα του Ολυμπιονίκη. Το όνομά του είχε γίνει ήδη πανελλήνια γνωστό. Η υποδοχή του στην πατρίδα, ιδιαίτερα μετά τα Μηδικά, γινόταν μέσα σ' ένα παραλήρημα ενθουσιασμού, καθώς η νίκη στους Ολυμπιακούς είχε για τους Έλληνες την ίδια σημασία που είχε η νίκη σε μάχη. Πολλές φορές ο αφηρωϊσμός του νικητή, φτάνοντας στα όρια της αποθέωσης, οδήγησε στην καθιέρωση ενός εθίμου. Ο Ολυμπιονίκης, πάνω σε ένα τέθριππο, εισερχόταν στην πόλη όχι από μια πύλη, αλλά από ένα κατεδαφισμένο για την περίπτωση τμήμα του τείχους, ενώ το πλήθος τον έρανε με λουλούδια και ένα μεγάλο εορταστικό γλέντι κρατούσε την πόλη ως τα χαράματα σε μια αποθεωτική ατμόσφαιρα δημιουργώντας υψηλές και ανεπανόληπτες συγκινήσεις. Συχνά, ανδριάντας του Ολυμπιονίκη στόλιζε την Ολυμπία ή και την πατρίδα του.

Από πολύ νωρίς, ήδη από τα χρόνια του Σόλωνα, η σημασία της νίκης στους Ολυμπιακούς ήταν τόσο μεγάλη ώστε προσφέρονταν και υλικές τιμές στον Ολυμπιονίκη. Ετσι μαθαίνουμε ότι στην Αθήνα δίνονταν ως έπαθλο στο νικητή 500 δραχμές, ποσό με το οποίο κανείς συγκαταλεγόταν στην πιο εύρωστη οικονομικά τάξη πολιτών. Άλλες πόλεις προσέφεραν στο νικητή 5 τάλαντα (δηλαδή 30.000 δρχ., ποσό τεράστιο για την εποχή), ισοβία σίτιση, τιμητική θέση στους αγώνες, και από το 450 π.Χ. και μετά φορολογική απαλλαγή (ατέλεια).

ΠΑΡΑΚΜΗ ΤΩΝ ΑΓΩΝΩΝ

Ο Θεσμός της πανελληνίας γιορτής των Ολυμπιακών αγώνων γνώρισε μεγάλη ακμή από το 570 π.Χ. και σε όλο τον 5ο αιώνα, ενώ έμεινε λαμπρός μέχρι τα τέλη του 4ου αιώνα π.Χ. Από αυτή την εποχή ανεγείρονται κομψά ιωνικά οικοδομήματα που περιόρισαν το δωρικό ύψος του ιερού, και οι αγώνες έγιναν επαγγελματικοί. Πολλοί κατέκριναν τους αθλητές που είχαν επιδοθεί σε μια μονόπλευρη άσκηση του σώματος παραμελώντας το πνεύμα τους. Επικριτές της μονόπλευρης άσκησης ύψωσαν τη φωνή τους από πολύ παλιά, όπως ο Ξενοφάνης, που ήδη από τον 6ο αιώνα π.Χ. έγραφε πως: "Αν με τη γρηγοράδα των ποδιών τη νίκη πάρει κανείς είτε σε πένταθλο κοντά στο ναό του Δία στις Πίσας τις ροές, είτε παλεύοντας στην Ολυμπία ή την οδυνηρή κατέχοντας της γροθιάς τέχνη, ή και στο φοβερό αγώνισμα, που λεν Παγκράτιο θα φάνταζε

πιο ξακουστός μες στους πολίτες και θάπαιρνε μες στους αγώνες θέση τιμημένη κι απ' το δημόσιο θα τρεφότανε ταμείο και δώρο θα του χάριζαν που φυλακτό θα κράτα. Μα και μ' αλόγατα αν του λάχαιναν ακόμα τούτα

δεν θάταν άξιος σαν εμένα, γιατί είναι πιο μεγάλη κι απ' των ανδρών και των ατιών τη δύναμη η δική μου γνώση". (Μετάφραση Κ.Π. Μιχαηλίδης)

Την εποχή της μακεδονικής ηγεμονίας και ιδίως κατά την εποχή των Διαδόχων και των Επιγόνων, η παλιά αίγλη των Ολυμπιακών αγώνων ατόνησε. Μετά την υποταγή της Ελλάδας στους Ρωμαίους, το 146 π.Χ., οι οποίοι πήραν άδεια να συμμετέχουν, η δόξα των αγώνων αποτελούσε πλέον μια μακρινή ανάμνηση. Ο Σύλλας το 85

π.Χ., επειδή είχε ανάγκη χρημάτων για τον πόλεμο κατά του Μιθριδάτη του Πόντου, λεηλάτησε πολλά ελληνικά ιερά, ανάμεσά τους την Ολυμπία και τους Δελφούς. Στα αυτοκρατορικά χρόνια (μετά το 30 π.Χ.) το ιερό αναπτύχθηκε χωρίς όμως να ανακτήσει το παλιό ολυμπιακό ιδεώδες. Ιδιαίτερα στην εποχή του φιλέλληνα Ρωμαίου αυτοκράτορα Αδριανού (2ος αι. μ.Χ.) το ιερό γνώρισε μια νέα ακτινοβολία. Αλλά από τον 3ο αι. μ.Χ. οι ελληνικές πόλεις φαινόταν αδιάφορες παρά το

ΤΑ ΟΛΥΜΠΙΑΚΑ ΑΓΩΝΙΣΜΑΤΑ

ΔΡΟΜΟΣ

1. Στάδιο: Το αρχαιότερο γυμνικό αγώνισμα και το μοναδικό στις πρώτες 13 Ολυμπιάδες. Ήταν δρόμος ταχύτητας 200 περίπου μ., ίσως με το μήκος ενός αρχαίου σταδίου (192,25 μ.).
2. Δίαυλος: Δρόμος ταχύτητας δύο σταδίων (400 μ.), η διαδρομή του στίβου με επιστροφή.
3. Δόλιχος: Δρόμος αντοχής 24 Σταδίων (όπως τα σημερινά 5.000 μ.).
4. Οπλίτης: Δρόμος διάυλος στον οποίο οι αθλητές έτρεχαν αρχικά με χάλκινη πανοπλία (αργότερα καταργήθηκαν οι κνημίδες και το κράνος).

ΔΙΣΚΟΣ

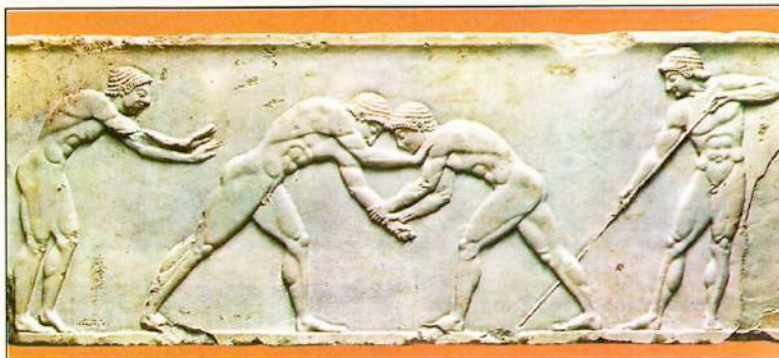
Ο δίσκος αρχικά λίθινος, αργότερα χάλκινος, αμφίκυρτος σε τομή, είχε διάμετρο από 17 ως 32 εκατ. και βάρος από 1,3 ως 6,6 κιλά. Ο δισκοβόλος με το ένα χέρι κρατούσε το δίσκο και μετά από προπαρασκευαστικές αιωρήσεις και με ζωηρή, επιταχυνόμενη, κίνηση τον εκσφενδόνιζε.

ΑΚΟΝΤΙΟ

Ένα κοντάρι ξύλινο, μήκους 1,5-2 μ., ριχνόταν από τον αθλητή με τη βοήθεια ενός δερμάτινου ιμάντα (αγκύλη) που σχημάτιζε θηλιά, προσαρμοσμένου στο κέντρο βάρους του ακοντίου. Το ακόντιο εκσφενδονιζόταν από τη βαλθίδα και έπρεπε να πέσει μέσα σ' έναν καθορισμένο τρίπλευρο χώρο, αλλιώς ήταν άκυρη η βολή.

ΑΛΜΑ

Αγώνισμα σε μήκος με τη βοήθεια αλτήρων (βαρών λίθινων ή μολύβδινων) που ο αθλητής ανεβοκατέβαζε εμπρός και πίσω. Τη στιγμή της εκτίναξης τέντωνε τα χέρια του με τους αλτήρες προς τα εμπρός ώστε διπλωμένος να έχει χέρια και πόδια παράλληλα. Στο σημείο καθόδου, κατέβαζε με δύναμη τα χέρια προς τα πίσω και με τη βοήθεια των αλτήρων ωθούσε το σώμα του εμπρός. Λίγο πριν πέσει στο χώμα, πετούσε τους αλτήρες. Το άθλημα διεξαγόταν στο σκάμμα (τετράπλευρο χώρο με μαλακό χώμα).

Στο ανάγλυφο του τέλους του 6ου αι. π.Χ. εικονίζεται δρομέας σε κίνηση άφησης (αριστερά), παλαιστής (κέντρο) και ασκούμενος ακοντιστής (δεξιά).

ΠΑΛΗ

Αγώνισμα παρόμοιο με τη σημερινή ελληνο-ρωμαϊκή πάλη. Ο αθλητής στεκόταν με τα δύο πόδια ανοικτά και σε κάμψη και έπρεπε με λαβές (όχι κτυπήματα) να ρίξει τρεις φορές κάτω τον αντίπαλό του και ο ίδιος να μείνει όρθιος. Οποιοδήποτε μέρος του σώματός του ακουμπούσε στο έδαφος καταλογιζόταν σαν πώση.

ΠΥΓΜΗ

Οι πυγμάχοι αγωνίζονταν μέχρι ο ένας από τους δύο να πέσει κάτω αναισθητός ή να "απαγορεύσει", να υψώσει δηλαδή το ένα ή δύο από τα δάκτυλά του, σημάδι αναγνώρισης της ήττας του. Αν ο αγώνας ήταν αμφίροπος, τότε εφαρμόζονταν η "κλίμαξ": κάθε αθλητής στεκόταν ακίνητος να δεχθεί ένα κτύπημα από τον αντίπαλό του χωρίς να καταβάλει καμιά προσπάθεια να το αποφύγει. Οι πυγμάχοι φορούσαν στα χέρια δερμάτινους ιμάντες ("μειλίχια") που τυλίγονταν γύρω από τον καρπό.

ΠΑΓΚΡΑΤΙΟ

Ήταν ένας συνδυασμός πυγμαχίας και πάλης. Όλες οι λαβές της πάλης και όλα τα κτυπήματα της πυγμαχίας επιτρέπονταν, εκτός από εκδορές και δαγκώ-

ματα. Ήταν ένα πολύ επικίνδυνο άθλημα. Υπήρχαν δύο είδη: το κάτω και το άνω παγκράτιο. Στο κάτω ο αγώνας συνεχιζόταν και όταν οι παγκρατιστές έπεφταν στο χώμα.

ΠΕΝΤΑΘΛΟ

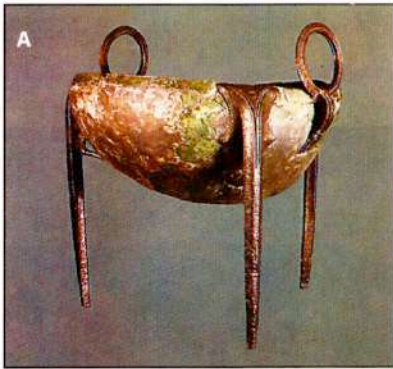
Αγώνισμα σύνθετο, πρόγονος του σημερινού δεκάθλου, περιλάμβανε πέντε αγωνίσματα: δρόμος σταδίου, άλμα, ακόντιο, δίσκος και πάλη.

ΑΡΜΑΤΟΔΡΟΜΙΑ

Ήταν το εντυπωσιακότερο από όλα τα αγωνίσματα. Τα τέθριππα εκτελούσαν 12 φορές (δωδεκάδρομον) το γύρο του ιπποδρόμου, ενώ η συνωρίς αλόγων (άρμα με δύο άλογα) 8 φορές την ίδια διαδρομή. Οι ηνίοχοι προσπαθούσαν να καταλάβουν την εσωτερική πλευρά του ιπποδρόμου ώστε να διανύουν μικρότερη απόσταση. Τα ατυχήματα ήταν πολλά και σπάνια τερμάτιζαν όλα τα άρματα.

ΙΠΠΟΔΡΟΜΙΑ

Διεξαγόταν ιπποδρομία τελείων κελήτων (αλόγων ταχύτητας με αναβάτη), κατά την οποία εκτελείτο έξι φορές ο γύρος του ιπποδρόμου. Υπήρχε επίσης ιπποδρομία φορβάδων και ιπποδρομία πώλων. Ο αναβάτης ίππευε γυμνός, χωρίς εφίππιο, σέλα και αναβολείς.

Αφιέρωματα στο ιερό της Ολυμπίας: (Α) Χάλκινος τριποδικός λέβητας (9ος αι. π.Χ.). (Β) Το κράνος του Μιλιτιάδη. (Γ) χάλκινη πρωτομή γρύπα (λέβητα).

γεγονός ότι οι αγώνες είχαν πάρει παγκόσμιο χαρακτήρα, αφού συμμετείχαν αθλητές από όλες τις εθνότητες της αυτοκρατορίας. Η λαίλαπα των Ερούλων που κτύπησε τον ελληνικό χώρο (το 267 μ.Χ.) ανάγκασε τους Ηλείους να καταδαφίσουν μερικά σημαντικά οικοδομήματα (τη Στοά της Ηχούς, το Μητρώο, το Λεωνίδαίο, κ.ά.) για να κατασκευαστεί ένα τείχος προκειμένου να προστατευθεί ο ναός του Δία και το χρυσελεφάντινο άγαλμα. Ωστόσο η επιδρομή δεν έγινε και έτσι οι αγώνες συνεχίστηκαν για αρκετά χρόνια ακόμα. Ξαφνικά, κατά τη 262η Ολυμπιάδα (269 μ.Χ.) οι κάτοικοι των Ολυμπιονικών έπαυσαν να υπάρχουν. Το τέλος ήλθε το 393 μ.Χ., όταν ο Μέγας Θεοδόσιος, με διάταγμα, απαγό-

ρευσε τη διεξαγωγή των αγώνων. Το 426 μ.Χ. ο Θεοδόσιος Β' διέταξε να καεί ο ναός του Δία. Ο θρησκευτικός φανατισμός και ο πανδαμάτωρ χρόνος μετέβαλε το μεγάλο πανελλήνιο ιερό σε ερείπια, που οι πλημμύρες του Αλφειού σκέπασαν, απλώνοντας τη λήθη, μέχρι που ο χώρος μετονομάστηκε σε Σερβιανά ή Αντίλαλο.

Το ιερό αναδύθηκε μέσα από τις λάσπες στα τέλη του 19ου αιώνα με τις συστηματικές ανασκαφές του Γερμανικού Αρχαιολογικού Ινστιτούτου, που συνεχίζει μέχρι και σήμερα τις έρευνες σε διάφορα σημεία του Ιερού.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- (1) Πausanias: ΕΛΛΑΔΟΣ ΠΕΡΙΗΓΗΣΙΣ V, Μετάφραση Ν. Παπαχατζής, Εκδοτική Αθηνών, 1979.
- (2) Ηρόδοτος: ΙΣΤΟΡΙΑΙ, VII-VIII, Εκδ. Ι. Ζαχαρόπουλος.
- (3) Λυσίας: ΟΛΥΜΠΙΚΟΣ (XXXIII), LYSIAE ORATIONES (Recognonit Brevique Adnotatione Critica Instrvxit) CAROLVS HUDE, Oxford Classical Texts, First edition 1912.
- (4) Ξενοφάνης (21 B 2), Μετάφραση Κ. Μιχαηλίδης (ΠΡΟΣΩΚΡΑΤΙΚΟΙ), Εκδ. IMAGO, Αθήνα, 1984.

(5) ΟΙ ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ, Εκδοτική Αθηνών, 1976.

(6) Δημ. Λαζαρίδης: Ο ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ, ΙΕΕ τ. Β', Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1971.

(7) Α. & Ν. Γιαλούρη: ΟΛΥΜΠΙΑ, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1987.

(8) Hermann Bengtson: GRIECHISCHE GESCHICHTE (von den Anfängen bis in die Römische kaiserzeit), Μετάφραση Ανδρέα Γαβρίλη, Εκδ. "Μέλισσα", Αθήνα, 1991.

(9) Κ. Παπαρηγόπουλος: ΙΣΤΟΡΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ, τ. 1., 1935.

(10) U. Wilcken: GRIECHISCHE GESCHICHTE, 1962 (Μετάφραση Ι. Τουλουμάκου), Εκδ. Παπαζήση, 1976.

(11) J.B.Bury & Russell Meiggs: A HISTORY OF GREECE TO THE DEATH OF ALEXANDER THE GREAT, 1975 (Μετάφραση: Εκδόσεις Καρδαμίτσα, 1978).

(12) Α. Ραμού-Χαφιιάδη: ΑΠΟ ΤΗ ΦΥΛΕΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, Εκδ. Καρδαμίτσα, Αθήνα, 1982.